

UTILITARISMUL MODERN ȘI EFECTELE SALE ASUPRA CONȘTIINȚEI MORALE

Drd. Bogdan-Vlăduț BRÎNZĂ

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din Iași

<https://doi.org/10.47433/tv.xcvn9-12.97>

Abstract

The aim of this article is to present a glimpse over the modern utilitarianism especially that of John Stuart Mill, in parallel with the Christian view, underlining the superiority of the last. As the name of this philosophical current denotes, the centre of this teaching is how to act in order to acquire the most benefits from it and to improve the quality of the personal life, regardless the needs of the other. On the other hand is the Christian teaching which shows that the personal good is a result of communion with God and with the neighbour and this can be accomplished through living the life of Christ. Living this life the man becomes son of God in spirit and receives the true happiness by taking part in the communion of the Holy Trinity.

Keywords: utilitarianism, moral theology, happiness, life in Christ.

Introducere

Omul a fost creat de Dumnezeu din iubire, pentru a trăi în comuniune de iubire cu El, dar și cu cel de lângă el. Imperativul *creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l supuneți* (Facerea 1, 28) nu are un caracter individual, ci unul comunitar, arătând că acest lucru se poate realiza doar prin efort colectiv. Atunci când a intervenit păcatul relația de comuniune a avut foarte mult de suferit, deoarece omul s-a individualizat, s-a ascuns, după cum relatează Sfânta Scriptură: *s-au ascuns Adam și femeia lui de fața Domnului Dumnezeu printre pomii raiului* (Facerea 3, 8). El a început să se preocupe de propria persoană, prima manifestare în acest sens fiind neasumarea responsabilității pentru faptele săvârșite, prin aruncarea vinei asupra altuia: *femeia pe care mi-ai dat-o* (Facerea 3, 12), *șarpele m-a amăgit* (Facerea 3, 13).

Această atitudine s-a perpetuat de la o generație la alta, adaptându-se într-o oarecare măsură timpului și locului, dar baza rămânând aceeași, *căci nimic nu este nou sub soare*, după cum afirmă

și Ecclesiastul, *ceea ce a mai fost, aceea va mai fi, și ceea ce s-a întâmplat se va mai petrece*, iar *dacă este vreun lucru despre care să se spună: «Iată ceva nou!», aceasta a fost în vremurile străvechi, de dinaintea noastră* (Ecclesiast 1, 9-10). Pornind de la aceste cuvinte, în tratarea noastră vom aborda problematica utilitarismului în perioada modernă, fără a mai face o analiză diacronică a acestui curent filosofic. Preocuparea pentru această tematică se datorează unei constatări generale conform căreia, în cea mai mare parte, societatea contemporană are un caracter economic, iar, în sens restrâns, raportându-ne la individ, acesta urmărește, atunci când dorește să înfăptuiască o acțiune, *randamentul mecanic*.

În analiza noastră vom prezenta câteva elemente definitorii ale conceptului „utilitarism”, cine sunt reprezentanții acestuia, care este atitudinea societății față de acest curent, pentru ca, în final, să oferim și o perspectivă teologică, relevantă pentru viața creștinului de astăzi.

I. Utilitarismul

I.1. Delimitări conceptuale

The Cambridge Dictionary of Philosophy definește utilitarismul ca fiind „teoria morală conform căreia o acțiune este corectă din punct de vedere moral dacă și numai dacă ea produce atât de mult bine (utilitate) pentru persoanele implicate, încât nici o altă acțiune întreprinsă de cineva nu ar putea fi realizată mai bine”¹.

André Lalande, în *Vocabulaire technique et critique de la philosophie*, afirmă că „utilitarismul este doctrina care consideră *Utilitatea* ca fundament al moralei sau Principiul celei mai mari fericiri, susține că acțiunile sunt bune în măsura în care ele tind să mărească fericirea, rele întrucât tind să producă contrariul. Prin fericire se înțelege plăcerea și absența durerii; prin contrariul ei, durerea și absența plăcerii”².

¹ *Utilitarianism*, în *The Cambridge Dictionary of Philosophy*, Second Edition, General Editor Robert Audi, Chambridge University Press, 1999, p. 942.

² André Lalande, *Vocabulaire technique et critique de la philosophie*, 1928, t. II, notă, p. 932, *apud* Ernest Stere, *Din istoria doctrinelor morale*, Editura Polirom, Iași, 1998, p. 384.

Aceste definiții trimit la principala reflecție filosofică, și anume problema lui *summum bonum*, care a fost socotită cea mai importantă chestiune a gândirii speculative, ce a frământat mințile a generații de filosofi și continuă să o facă, întrucât nu s-a ajuns la un consens în această privință. Astfel, nici modernitatea nu a fost și nu este scutită de această frământare. Cei care au pus bazele utilitarismului modern sunt Jeremy Bentham (1748-1832) și John Stuart Mill (1806-1873), cel mai cunoscut fiind cel din urmă. El a dezvoltat și, nuanțat doctrina despre utilitarism a înaintașului său. Totuși, ei nu sunt originali întru totul, deoarece își trag seva de la filosofii greci Aristip din Cirene, Epicur, Parmenide. Nu vom insista asupra lor, ci vom prezenta pe scurt doctrina utilitaristă în viziunea lui John Stuart Mill.

Înainte de aceasta, consider necesară o scurtă analiză etimologică a termenului „utilitarism”, fapt ce va permite o delimitare prealabilă a înțelesului acestui concept. El provine de la latinescul *utor, uti, usus sum*, care înseamnă „a se folosi de..., a întrebuința, a se servi, a se bucura, a profita, a avea trebuință de”. Pornind de la radicalul *ut, us*, s-au format mai multe substantive cum ar fi *utilitas, -atis*, cu sensul de „folos, utilitate, avantaj, profit”, *usus, -us*, care înseamnă „întrebuințare, avantaj, necesitate”³. La acestea s-a adăugat sufixul „-ism”, care este utilizat pentru formarea cuvintelor abstracte, denumind școli și curente literar-artistice, doctrine filosofice și politice, forme de organizare socială etc., și care se referă la fenomene în ansamblu⁴.

I.2. Utilitarismul lui John Stuart Mill

Utilitarismul modern se dezvoltă în sânul societății anglo-saxone începând cu secolele XVIII-XIX. Pentru a putea înțelege ideile lui J.S. Mill este necesară o prezentare prealabilă a câtorva elemente ale doctrinei înaintașului său, J. Bentham.

Principala lucrare filosofică a lui J. Bentham a apărut în anul 1789, fiind intitulată *Introducere în principiile moralei și legislației*. Ea poate fi împărțită în 3 părți: o primă parte este cea în care vorbește

---

³ Cf. *Dictionnaire Étymologique de la Langue Française*, Troisième Édition Revue, Corrigée, Librairie Hachette, Paris, p. 591.

⁴ Cf. <http://www.timpul.md/articol/caprovarzismul-i-alte-isme-38168.html?action=print>, accesat la data de 27 februarie 2015.

despre ce anume le motivează pe ființele umane, apoi vorbește despre principiile utilității, iar partea a treia tratează despre o matematică a fericirii. J. Bentham susține că oamenii se ghidează în viață folosind două coordonate: plăcere și durere, iar orice acțiune sau instituție trebuie să fie judecată în funcție de capacitatea de a spori fericirea și de a micșora suferința. De asemenea, trebuie luate în considerare nu numai intensitatea și durata plăcerilor, ci și gradul lor de fecunditate, capacitatea de a ne procura noi plăceri, precum și puritatea lor, fiind, astfel, necesar un calcul care să încline balanța fericirii în favoarea cuiva, individ sau societate. Pentru el virtutea se confundă cu o iscusință reală a „omului de afaceri”, care, în schimbul serviciilor oferite celorlalți, reușește să-și asigure foloase cât mai substanțiale⁵.

Pornind de aici, J.S. Mill, în faimoasa sa lucrare *Utilitarianism*, apărută în anul 1861, îmbunătățește principiile lui Bentham, aducând o notă de moderație, iar mișcarea care va lua naștere în urma asumării principiilor propuse de el își va însuși numele după titlul acestei cărți. J.S. Mill nu a ezitat, atunci când a fost nevoie, să respingă sau să schimbe gândirea înaintașului său. În lucrarea sa se observă o tensiune, pe de o parte, între dorința de a fi loial și a apăra doctrina utilitaristă, și, pe de altă parte, nevoia de a revizui gândirea lui Bentham. J.S. Mill, vorbind despre teoria sa cu privire la utilitarism, afirmă următoarele: „Concepția care acceptă ca fundament al moralei Utilitatea sau Principiul Celei Mai Mari Fericiri (*The Greatest Happiness Principle*) susține că acțiunile sunt corecte (*right*) în măsura în care ele tind să promoveze fericirea și sunt incorecte (*wrong*) în măsura în care tind să producă inversul fericirii. Prin fericire se înțelege plăcerea și absența durerii; prin nefericire, durerea și privarea de plăcere. Pentru a oferi o prezentare clară a standardului moral formulat de această teorie, ar trebui spuse multe alte lucruri; în special, ce anume includem sub ideile de durere și plăcere și în ce măsură aceasta rămâne o problemă deschisă. Dar, asemenea explicații nu afectează teoria vieții (*theory of life*) în care e înrădăcinată această teorie morală – anume că plăcerea și absența durerii sunt singurele lucruri dezirabile ca scopuri și că toate lucrurile dezirabile (care sunt, în schema utilitaristă, la fel de numeroase ca în orice altă schemă) sunt dezirabile fie pentru plăcerea

---

⁵ Ernest Stere, *op. cit.*, pp. 185-186.

inerentă lor, fie ca mijloc de promovare a plăcerii și de evitare a durerii”⁶. „Utilitarismul – afirmă tot el – își poate atinge țelul numai prin cultivarea generală a nobleții de caracter, chiar dacă fiecare individ ar beneficia doar de noblețea altora, iar propria sa noblețe, în măsura în care aceasta privește fericirea, ar fi o simplă deducere din beneficiul astfel obținut”⁷, iar principala cauză care face viața nesatisfăcătoare este „după egoism, lipsa de cultură intelectuală”⁸. De asemenea, este de părere J.S. Mill, „un sacrificiu care nu sporește sau nu tinde să sporească suma totală a fericirii e considerat inutil”⁹.

Perfecțiunea ideală a moralei utilitariste este identificată de J.S. Mill în două din învățăturile Mântuitorului: *Precum voiți să vă faceți vouă oamenii, faceți-le și voi asemenea* (Luca 6, 31) și *să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși* (Matei 22, 39). Pentru realizarea acestui ideal el propune două soluții: prima are în vedere statul, care trebuie să reglementeze legislația, în așa fel încât să pună fericirea sau interesul fiecărui individ cât mai în armonie cu interesul tuturor; a doua privește pe individ, care, prin educație și prin convingerile pe care și le creează, trebuie să aibă în vedere atunci când urmărește fericirea proprie și binele tuturor, într-o legătură indisolubilă¹⁰.

Deși a luat atitudine împotriva principiilor greșite ale lui J. Bentham, J.S. Mill nu s-a îndepărtat de bazele acestei doctrine filosofice, păstrând ideile conform cărora utilitatea socială se măsoară prin suma utilităților individuale, iar rezultatul dorit al acțiunilor sau politicilor sociale este cel care maximizează bunăstarea socială¹¹. Pentru el, cea mai bună cale de a ajunge la cel mai înalt grad de fericire și de a realiza societatea perfectă este sprijinirea dezvoltării personale, îmbunătățirea stării sociale și progresul. Totodată, J.S. Mill identifică anumite plăceri ca fiind mai de dorit decât altele, având în vedere criteriul calității și al cantității, arătând că un sentiment de plăcere poate fi un dor mai intens și mai durabil decât altul, dar

---

⁶ John Stuart Mill, *Utilitarismul*, traducere de Valentin Mureșan, Editura Alternativa, București, 1994, pp. 18-19.

⁷ *Ibidem*, p. 25.

⁸ *Ibidem*, p. 28.

⁹ *Ibidem*, p. 32.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Don Habibi, *J.S. Mill's revisionist utilitarianism*, în „British Journal for the History of Philosophy”, vol. 6, 1998, nr. 1, pp. 108-109.

el poate fi de o calitate superioară, ceea ce ar face ca acesta să fie de preferat în locul altuia, care din punct de vedere al cantității poate fi mai intens¹².

Într-un articol prin care încerca să îmbunătățească doctrina utilitaristă, profesorul de filosofie J.R. Lucas, de la Universitatea din Oxford, îl critică pe J.S. Mill, afirmând că: „El tratează oamenii ca unități, nu ca indivizi. Fiecare individ nu numai că are experiența durerii și plăcerii ca efect a ceea ce i se întâmplă, dar este, de asemenea, inițiatorul unor acțiuni conforme cu politicile pe care le-a creat în lumina viziunii sale despre sine și despre lumea din jur. Fiecare dintre noi folosește persoana întâi singular nu doar pentru a spune «asta mă doare» sau «asta îmi place», dar și pentru a-și formula intențiile și pentru a le duce la îndeplinire prin acțiune. *Ego, ergo ago*. Noi suntem în esență agenți, nu doar ființe simțitoare – într-adevăr, nu am putea fi ființe simțitoare dacă nu am fi capabili să reacționăm adecvat la plăceri și dureri”¹³.

I.3. Utilitarismul în societatea modernă

Alain Caillé identifică, în cartea sa *Critica rațiunii utilitare*, patru evenimente principale care au dus la nașterea utilitarismului modern. Acestea sunt: Reforma, apariția științei moderne, nașterea pieței generalizate, triumful claselor mijlocii. Reforma, deoarece ea este o continuatoare a emancipării comunelor din Evul Mediu, care au dorit să iasă de sub autoritatea imperială și eclezială. Dumnezeu devine în așa măsură transcendent, încât nimic din ceea ce înfăptuiesc oamenii n-ar mai putea să-L atingă, devenind un *deus otiosus*. Știința, de asemenea, se desprinde de autoritatea lui Aristotel, a Părinților Bisericii și a scolasticii. Ea va găsi un înlocuitor laic pentru Dumnezeu, și anume Rațiunea. Dorința de științificitate se bazează pe două postulate din care decurge în mod aparent inevitabil teorema utilitaristă centrală. Primul susține că nimic în natură sau în societate nu se explică prin cauze transcendente, iar cel de-al doilea susține că nu există știință decât a măsurabilului și calculabilului. În ceea ce privește al treilea eveniment, A. Caillé consideră că, piața, ca și orașul, oferă libertate. Astfel, se

¹² *Ibidem*, p. 114.

¹³ J.R. Lucas, *Poate fi salvat utilitarismul lui Mill de teoria jocurilor*, în „Revista de Filosofie Analitică”, vol. II, anul 2008, nr. 1, ianuarie-iunie, p. 40.

pune capăt exploatarea economică prin violență fizică și autorizează pe oricine, cel puțin în drept, să se îmbogățească în limita mijloacelor și capacităților sale. Creșterea claselor mijlocii, cel de-al patrulea eveniment, e sinonimă cuceririi, pentru toți, a drepturilor omului și cetățeanului, deoarece în aceste clase se naște certitudinea că prin membrii ei se identifică întreaga umanitate¹⁴.

Valorile enunțate mai sus sunt valori democratice pe care societatea modernă, care este eminentă democratică, se fundamentează. Atracția exercitată de utilitarism asupra spiritelor contemporane vine din raporturile pe care pare să le întrețină cu revendicarea democratică. Ce poate fi mai democratic decât postulatul că nimeni nu valorează mai mult decât altul? Utilitarismul modern este coextensiv societăților care s-au depărtat de Dumnezeu, au înlăturat religia și au renunțat la tradiții. Astfel, ne-maicrezând în obligația de a-L slăvi pe Dumnezeu sau în tradițiile imemorabile, ele nu mai reușesc să-și imagineze alt criteriu a ceea ce este drept, bun și de dorit, decât fericirea indivizilor¹⁵.

Despre această morală individualistă, părintele Ștefan Iloaie afirmă: „Astăzi, însă, ca și cum fenomenul relativismului moral nu ar fi suficient de grav, morala individualistă nu doar că se identifică cu egocentrismul, dar cauzează și egolatrizarea: omul pleacă de la sine și se întoarce mulțumit în sine de faptul că el își este propriul stăpân și că nimeni nu-i determină existența din exterior. Aplicare firească a individualismului raționalist în planul făptuirii, morala individualistă susține efortul uman de valorificare a faptelor numai prin sine și pentru sine. Specific acestui tip de gândire întâlnim: urmărirea de către individ a interesului moral și material propriu, în detrimentul semenilor”¹⁶.

Considerăm a fi necesar ca, în continuare, să subliniem câteva aspecte cu privire la superioritatea moralei creștine față de etica filozofică, deoarece există asemănări formale care pot cauza confuzii. Etica utilitaristă se bazează pe unele precepte de sorginte creștină, cum ar fi: binele persoanei, sacrificiul personal pentru binele

---

¹⁴ Alain Caillé, *Critica rațiunii utilitariste*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2000, pp. 70-77 *passim*.

¹⁵ *Ibidem*, pp.187-190 *passim*.

¹⁶ Ștefan Iloaie, *Relativizarea valorilor morale*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2009, p. 71.

comunitar ș.a., însă fondul acesteia este ateu, urmărind în sens egoist ca omul să trăiască în fericire, bunăstare și plăcere.

II. Morala creștină și etica filosofică

În ceea ce privește forma, așa cum am afirmat, morala creștină are câteva puncte de convergență cu etica filosofică, dar, în fond, ele se deosebesc radical. Punctul de convergență principal îl reprezintă omul și manifestările sale morale. Ambele urmăresc ca scop al vieții fericirea; etica se rezumă doar la capacitatea omului de a dobândi această stare, pe când morala creștină arată că împlinirea acestui scop începe în viața pământească, dar se desăvârșește în viața veșnică, și aceasta numai cu ajutorul divin.

Și morala creștină, și etica filosofică pretind săvârșirea binelui și evitarea răului. Orice lege morală pretinde din partea omului săvârșirea binelui. Faptul că binele, ca valoare fundamentală, este esența vieții morale pune în acord toate sistemele morale, însă ceea ce le deosebește este tocmai felul în care fiecare înțelege și definește ființa binelui¹⁷.

În morala creștină se poate vorbi de o învățătură unică provenind de la Hristos, care nu necesită nici adăugare și nici schimbare, fiind aceeași în toate timpurile și toate locurile. Acesteia îi corespunde o viață în acord cu viața lui Hristos, spre dobândirea mântuirii, pe când în etica filosofică nu se poate vorbi de o doctrină unitară, ci de mai multe sisteme etice, bazate pe diferite concepții filosofice eclectic.

Izvorul cel mai important al Teologiei Morale este revelația dumnezeiască cuprinsă în Sfânta Scriptură și în Sfânta Tradiție, iar cel al eticii filosofice este numai rațiunea umană, care constituie fundamentul moralității, singura și ultima instanță la care se raportează omul și singura autoritate care intervine în acțiunile sale¹⁸.

Părintele Stăniloae afirmă că „Dumnezeu a creat lumea pentru om și a preconizat conducerea lumii spre scopul deplinei comuniuni cu El, în mod special prin dialog cu omul. [...] Lumea slujește ridicării noastre la sensul nostru ultim sau la obținerea plenitudinii

---

¹⁷ Drd. Liviu Stoina, *Morala creștină și etica filosofică*, în „Studii Teologice”, seria a II-a, anul XXXVIII (1986), nr. 1, p. 56.

¹⁸ *Ibidem*, p. 60.

noastre în comuniune cu Dumnezeu cel personal, prin raționalitatea ei flexibilă sau contingentă, prin sensurile pe care omul le poate urmări prin ea. Toate acestea ne impun nouă o responsabilitate față de Dumnezeu și față de lumea însăși, responsabilitate prin al cărui exercițiu noi sporim în comuniunea cu Dumnezeu și cu semenii, umanizându-ne sau desăvârșindu-ne pe noi înșine”¹⁹. Eticii îi lipsește această stare dialogică și de comuniune cu Dumnezeu, ea reducându-se doar la relația omului cu sine însuși și/sau cu semenii. Sfântul Grigorie Palama consideră: „Nu numai a cunoaște pe Dumnezeu cu adevărat, pe cât e cu puțință, întrece fără asemănare filosofia elinilor, ci și numai a ști ce loc are omul înaintea lui Dumnezeu întrece toată înțelepciunea acelorora. Căci singur omul dintre toate cele pământesti și cerești a fost zidit după chipul Ziditorului, ca să privească spre El și să-L iubească și să fie cunoscătorul singur al Aceluia, iar prin credința, prin înclinarea și dragostea față de El, să-și păstreze frumusețea sa; iar toate celelalte câte le poartă pământul și cerul acesta, să le vadă mai prejos de sine și cu totul nepărtașe de minte”²⁰. În nota aferentă acestui text, Părintele Stăniloae subliniază faptul că filosofia a coborât pe om de pe treapta superioară pe care se află în raport cu fapăturile, făcându-l închinătorul acestora. El arată că numai în comuniune cu Persoana purtătoare a conștiinței și libertății supreme se umple și omul de lumină și de libertate²¹. Când însă reperele morale sunt stabilite numai de subiect, care urmează să fie și săvârșitorul, se instalează libertinajul, anarhia și deviația morală²².

III. Ce este util în viața creștinului?

Problematika vieții umane ocupă un loc central în filosofii și religiile tuturor timpurilor. De-a lungul vremii viața umană, în complexitatea ei, a fost înțeleasă tot atât de diferit, pe cât de diferite

---

¹⁹ Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, ed. a IV-a, EIBMO, București, 2010, p. 354.

²⁰ Sfântul Grigorie Palama, *150 Capete despre cunoștința naturală, despre cunoașterea lui Dumnezeu, despre viața morală și despre făptuire*, în colecția „Filocalia”, vol. VII, EIBMBOR, București, 1977, p. 438.

²¹ *Ibidem*, p. 439.

²² Ștefan Iloaie, *Morala creștină și etica postmodernă, o întâlnire necesară*, Editura Presa Universitară Clujeană, 2009, p. 61.

au fost ideologiile și credințele religioase. Singur creștinismul este cel care îl așază pe om în demnitatea cuvenită, afirmând faptul că este creat de Dumnezeu, după chipul și asemănarea Sa, trup și suflet, pentru a fi în comuniune cu El și cu semenii, și pentru a deveni Dumnezeu prin har. Creștinismul este cel care a afirmat valoarea vieții umane, prin raportarea omului la Dumnezeu, căruia îi aparține. De aceea, atunci când omul moare, spune Ecclesiastul, *pulberea se întoarce în pământ cum a fost, iar sufletul se întoarce la Dumnezeu, Care l-a dat* (Ecclesiast 12, 7). Prin aceasta înțelegem că omul nu își aparține sieși, ci lui Dumnezeu, fiind, astfel, incomplet fără El. În aceasta rezidă și problema utilitarismului, întrucât el îl înlătură pe Dumnezeu din principiul „cele mai mari fericiri”, transformând utilitarismul dintr-o ideologie cu bază morală creștină, într-una atee.

J.S. Mill susține că omul poate ajunge la fericire fără Dumnezeu, numai dacă această învățătură are statutul pe care l-a avut religia, fiind de părere că totul se întâmplă doar la nivel interpersonal: „Dacă am presupune acum că acest sentiment de unitate e propovăduit ca religie și că întreaga forță a educației, a instituțiilor și a opiniei publice ar fi îndreptată spre a face ca fiecare persoană să crească din fragedă pruncie înconjurată din toate părțile de predicarea și de practicarea lui – așa cum a fost odinioară cazul cu religia – cred că nici unul dintre aceia care vor înțelege această concepție nu vor avea nici o îndoială în legătură cu caracterul adecvat al sancțiunii ultime a moralei fericirii”²³.

Influențele utilitarismului în viața creștinului modern se observă cel mai bine în aceea că omul a devenit autonom, individualist, autosuficient, „demisionând” în mod liber de la vocația sa originară²⁴: „Datorită dezvoltării economice, sociale, dar chiar și evoluției culturale din ultimele decenii – care au promovat o individualizare a vieții umane –, a apărut și tendința unei morale non-comunitare, definită de apariția prioritară a manifestărilor care urmăresc îndeplinirea dorințelor individului. De cele mai multe ori, finalitatea acestora nu urmărește însă cucerirea cerului, ci condițiile prin care omul poate trăi cât mai bine, mai comod și mai liber de orice constrângere aici, pe pământ”²⁵.

²³ J.S. Mill, *op. cit.*, p. 54.

²⁴ Pr. Gheorghe Popa, *Introducere în Teologia Morală*, Editura Trinitas, Iași, 2003, p. 43.

²⁵ Ștefan Iloaie, *Relativizarea valorilor morale...*, p. 67.

În aceste condiții omul trebuie să conștientizeze necesitatea trăirii vieții în Hristos, despre care vom vorbi în cele ce urmează.

III.1. Trăirea vieții în Hristos

Viața umană și-a pierdut din strălucirea inițială pentru că a pierdut legătura cu Dumnezeu. Această legătură a fost refăcută în mod obiectiv prin Întruparea Fiului lui Dumnezeu, în virtutea iubirii nemărginite față de om. Și marea iubire a lui Dumnezeu s-a arătat prin aceea că *pe Fiul Său cel Unul-Născut L-a trimis Dumnezeu în lume, ca prin el viața să avem* (1 Ioan 4, 9).

Sfântul Grigorie cel Mare afirmă că „pentru aceasta S-a arătat Domnul în trup ca să îndrume viața omenească prin sfat, s-o ridice prin exemple, s-o răscumpere prin moarte, s-o refacă prin înviere”²⁶. La aceasta trebuie să se adauge efortul liber al credinciosului de a împlini, cât mai mult cu putință, învățăturile pe care Mântuitorul Hristos le-a predat, pentru a putea înainta împreună cu El spre Înviere. Această înaintare spre Înviere presupune mai întâi o asumare a crucii, în interiorul Bisericii, susținută de harul Duhului Sfânt împărtășit în mod văzut prin Sfintele Taine, care sfințesc efortul acestuia de a se ridica la un mod superior de viețuire, de a dobândi plinătatea vieții și de a-și împlini sensul²⁷.

Sfânta Liturghie este centrul cultului creștin, deoarece este locul în care omul se întâlnește direct cu Hristos, prezent în chip văzut în Sfânta Împărtășanie. „Dumnezeiasca Împărtășanie, spune Nicolae Cabasila, susține această viață, păstrând-o într-o stare înfloritoare. Și aceasta, pentru că Pâinea vieții de veci este cea care susține puterile sufletului și-l întrează de-a lungul călătoriei lui”²⁸.

Părintele Dumitru Stăniloae vede Euharistia ca pe „un agent magnetic ce lucrează în viața noastră pământească atrăgând-o spre ea; e steaua polară ce călăuzește corabia vieții noastre pe valurile existenței pământești; e fermentul sau aluatul care preface viața noastră pământească treptat în viața de veci. [...] Viața cea nouă de

---

²⁶ *Moralia*, cartea 21, cap. 6, 11, PL, LXXVI, 196, *apud* Pr. drd. Vasile Citirigă, *Temeiurile dogmatice ale valorii vieții umane*, în „Studii Teologice”, seria a II-a, anul XXXVI (1984), nr. 9-10, p. 634.

²⁷ Pr. drd. Vasile Citirigă, *art. cit.*, p. 636.

²⁸ Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, traducere de Pr. prof. dr. Teodor Bodogae, EIBMBOR, București, 1997, p. 30.

pe pământ n-ar avea nici un rost și nici o putere fără perspectiva și arvuna învierii”²⁹.

Viața sacramentală trăită în sânul Bisericii trebuie să fie dublată de o viețuire virtuoasă. Fiecărui act de voință ca manifestare a vieții pe calea binelui i se adaugă harul Duhului Sfânt, astfel omul este pătruns de lucrarea lui Dumnezeu. Aceasta devine treptat și lucrarea omului, pentru că omul, prin ea, fiind eliberat de legea gravității spre cele trupești, simte că îi este proprie viața în Dumnezeu³⁰. Sensul vieții în Hristos este arătat prin postulatul Sfântului Apostol Pavel: *nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăiește în mine* (Galateni 2, 20).

Iată de ce Ortodoxia are șansa de a oferi – nu în teorie, ci în practică; prin cuvânt, dar mai ales în inimă – un răspuns, prin fiecare om în care ea se trăiește și care devine mărturisitor al vieții în Hristos, societății contemporane în care religia își pierde autoritatea transcendentă, morala devine simplu comportament uman, iar omul urmărește scopuri utilitariste și comode³¹.

Redescoperirea valorii omului este un imperativ al zilelor noastre, întrucât individualismul câștigă tot mai mult teren. Omul este creat dintru început ca persoană, iar nu ca individ, fiind rezultatul iubirii lui Dumnezeu, pentru a deveni *aluatul care dospește toată frământătura*, adică să trăiască în comuniune cu ceilalți, împărtășindu-i și pe ei din bucuria viețuirii în Hristos, deoarece în altul se regăsește ca în oglindă propriul chip, care este de fapt al lui Hristos³². Această viață în comuniune și în dăruire se poate realiza numai în jurul Potirului, căci „intensitatea iubirii cu care se dăruiește Hristos în Euharistie, în prelungirea tainică a jertfei de pe cruce adusă Tatălui și celor ce cred în El, sau se deschid Lui, și care prefacă pâinea și vinul în trupul Lui, nu rămâne fără un efect asupra credincioșilor, ci îi face să se dăruiască și ei cu iubire unul altuia și în același timp lui Dumnezeu prin păticia de pâine, prin paharul de vin și prin orice lucru ce și-l dau. Uniți cu Hristos prin Euharistie se vor dărui și ei cu intensitate. Ei redescoperă, actualizează și împlinesc

²⁹ Pr. prof. D. Stăniloae, *Teologie Dogmatică...*, vol. III, p. 86.

³⁰ Arhim. Zacharias, *The hidden man of the heart (1 Peter 3, 4)*, edited by Christopher Veniamin, Mount Tabor Publishing, USA, 2013, p. 116.

³¹ Ștefan Iloaie, *Morala creștină...*, p. 135.

³² *Ibidem*, p. 163.

cu altă intensitate pornirea naturală sădită în ei de Dumnezeu a fi daruri unii altora și de a folosi lucrurile ca daruri între ei”³³.

În contradicție cu omul hristofor stă ateul care e cuprins de mirajul libertății relative prin care el înțelege că nu are nevoie de nimeni pentru a fi fericit sau pentru a avansa într-o stare superioară de viață. Omul fără Dumnezeu a uitat de *θέωσις*, de dorul după ceva mai presus de lume. Părintele John Breck remarcă: „Dorul (eros) ce motivează pelerinajul spre îndumnezeire este în cele din urmă dorul după participarea la viața Sfintei Treimi. Acest dor, mai intens decât oricare altul, ne ajută să acceptăm calea anevoioasă a efortului ascetic ce duce la purificare, apoi la sfințire și, mai departe, la iluminarea transfiguratoare. El este, de asemenea, motivația ce stă la baza vieții morale creștine. Comportamentul etic nu este niciodată un scop în sine. Singura sa justificare reală și finală o găsim în anevoiosul, dar binecuvântatul pe-lerinaj care duce la comuniunea veșnică cu Dumnezeul iubirii. Viața morală este, deci, fundamentată pe nezdruccinată *nădejde a slavei* care este *Hristos cel dintru voi* (Coloseni 1, 27). Este viața asumată ca dar divin, trăită în libertatea Duhului și destinată participării veșnice la slava lui Hristos Cel preamărit: *unde este Duhul Domnului, acolo este libertate. Iar noi toți, privind (...) slava Domnului, ne prefacem în același chip din slavă în slavă* (II Corinteni 3, 17-18)”³⁴.

Concluzii

Utilitarismul modern se îmbracă într-o haină aparent frumoasă, propunând omului o alternativă mai simplă și mai ușoară pentru dobândirea fericirii, decât cea pe care o propune creștinismul. Fiind numai o aparență, are o consistență șubredă, care la o analiză atentă și onestă se dovedește a fi o falsă soluție, deoarece rezolvă doar punctual anumite probleme. Viața omului nu este rezultatul unui calcul matematic care trebuie să fie mereu pozitiv, ci este cu totul altceva. Răspunsul se află în paradoxul pe care îl propune viața în Hristos, care, pe lângă dimensiunea imanentă, finită, cuprinde și una transcendentă, infinită, ce îi arată omului că fericirea

---

³³ Pr. prof. D. Stăniloae, *Creația ca dar și Tainele Bisericii*, în „Ortodoxia”, anul 1976, nr. 1, p. 17.

³⁴ Pr. John Breck, *Darul sacru al vieții*, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2003, p. 56.

bazată pe lucrurile materiale este limitată, în vreme ce, prin conferirea unor valențe spirituale, aceasta devine la rândul ei infinită. Acest infinit nu este unul impersonal, ci este comuniune de Persoane, adică se referă la Dumnezeu, Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, în a cărui comuniune este chemat și omul să adere prin asumarea vieții lui Hristos, ce conduce la înfierea omului de către Dumnezeu prin har. Acest mare dar trebuie să fie urmărit de către om, deoarece aici rezidă adevărata fericire, iar nu în acele principii impersonale, egoiste, simpliste proclamate de către utilitarismul modern.